

STYLISTIC VALUES OF THE PHRASEOLOGIES IN EMINESCU'S JOURNALISM

Diana Darabană, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The Romanian language contains a large number of phraseologies occurring in different types of speech. One of the speeches in which the phraseologies occur frequently is journalistic discourse. The frequency of the phraseologies in this type of discourse has many reasons: to score near the target audience, to emphasize a number of issues pursued by the journalist in a language as accessible as possible for the type of audience, to enable the introduction of surprise elements that attract attention and maintain public interest, to allow the insertion of language games that disrupt meaning etc.

One of the Romanian publicist who used successfully phraseologies, taking advantage to the maximum, was Mihai Eminescu. His articles contain many expressions and phrases that publicist uses in unexpected contexts, achieving a maximum of stylistic effects. Thus, in some of his articles, Eminescu uses phraseologies to capture the exact semantic shade considered, in other articles, the use of phraseologies is justified by the fact that, unlike any of its synthetic equivalent, it is introducing a plurality of senses, a plurality of possible interpretations that can be received by the reader, sometimes by destroying a merge of words more or less fixed and he rebuilds them in another form. The phraseologies are preferred by the journalist, often to the synthetic words interchangeably, this leading to the stylistic effects: development of a metaphor, the achieving of comparison, irony, creating characters (real masks) by exaggerating certain features, etc. The effect of phraseologies (due to their inner value) is often doubled by the surprise of the context in which they occur, the publicist often inserting phraseologies built on popular terms (or belonging to the popular language) in sequences in which the dominant language is focused on the neology terms or vice versa. The contrast between the two levels (a popular one and a neology one) decides the stylistic effect.

All these elements show that, in this case, the use of phraseologies is the result of stylistic choices, even considered a conscious choice, rather than an involuntary language reflex. The use of phraseologies, in this case, is the result of a conscious choice, Eminescu calling them when he considers that they are more expressive than their synthetic equivalents.

Keywords: phraseologies, journalism, stylistic effects, article, senses.

Revoluționând limbajul nu numai la nivelul poeziei, ci și la nivelul publicisticii, Eminescu propune prin articolele sale pe lângă teme care sunt în permanență de actualitate, și o formă care își va găsi continuarea prin intermediul altor ziariști. Eminescu este primul care creează o poetică a textului publicistic, cu o structură stilistică aparte, un imaginar al textului publicistic.

În ceea ce privește textele politice, două sunt atributele lor: actualitatea conținutului lor și modalitățile de argumentare ale conținutului care urmează calea logică, oscilând între obiectiv și subiectiv. Iar ceea ce este mai important ține de impresia pe care acesta o dă: textul nu este scris, ci „rostit”. El găsește un canal de comunicare directă cu publicul țintă, păstrând toate rigorile retoricii și respectând toate criteriile argumentării.

Flexibilitatea formală a textului publicistic îi permite lui Eminescu să facă o gamă largă de alegeri și să producă un text care să se adreseze publicului cititor, astfel încât impresia să nu fie aceea de citire, ci aceea de ascultare a ceva ce vine din text, a unei voci ce se face simțită în spatele cuvântului scris.

Această formulă îi permite publicistului să apeleze la o modalitate de argumentare ce se reflectă prin caracterul strâns al relației dintre emițător și receptor. Canalul de comunicare fiind unul direct ca în cazul unui mesaj oral, sunt eliminate o serie de factori perturbatori ai receptării: distanța spațială și temporală, interferențe cu alte texte etc.

O problemă care a solicitat interesul publicistului a fost aceea a păturilor sociale din țară și a modului în care acestea sunt reprezentate în viața socială, politică și economică. Din acest punct de vedere, Eminescu împarte societatea românească în clase pozitive și clase parazitare.

În prima categorie se integrează țărani, în cea de-a doua, politicienii care fac politică doar de dragul de a face politică și... mai ales profit, străinii care nu au făcut altceva decât să strice natura bună a românului și evreii care sunt oportuniști și au profitat la maximum de drepturile primite prin diferitele legi.

Față de țărani nu are decât sentimente de prețuire, ei reprezentând românul autentic, capabil de patriotism, dar care, din nefericire este în permanență asuprit, fapt vizibil și în expresiile la care publicistul face apel: „Suntem țărani, **curată socoteală**, și țărănește ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, **oricât seu la rărunchi ar avea**, bani n-are, și statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie care o zice, costă pe țară bani și banul e muncă. Un șir scris de un ajutor de ajutor de primar la sat costă bani și banul e muncă. O prelegere rea ținută la universitate costă bani și banul e muncă — în sfârșit banul este pretutindenea reprezentantul și talmăcirea citeață a muncii, într-însul e sudoare și putere musculară și, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare câte ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cât s-au muncit pentru mine în societatea omenească”¹.

Față de reprezentanții din cea de-a doua categorie devine ironic, pamfletar chiar. Pe politicieni, în special pe liberali, îi consideră o clasă inutilă, a cărei armă este cuvântul „îmflat”... vorba goală, adică demagogia, reflectată de utilizarea unor expresii precum *își procopseau, să fi știut a înnoda două slove*: „Ne-au trebuit o administrație mai bună. Boierii - **își procopseau** vechilii de moșie făcân-du-i zapcii. Rău și fără cale, n-o tăgăduim, dar ce au făcut liberalii ? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înnoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul de a juca pe autoritatea statului față cu foștii lor stăpâni”². În opinia publicistului, aceștia sunt o clasă parazită ce trăiește pe spinarea celei dintâi, situație evidențiată de *li se face primarilor cu ochiul, să-i dea arendașului liberal până și cenușa din vatră*: „În predmetul alegerilor **li se face primarilor cu ochiul** de a protegia la muncile agricole pe cei ce țin cu guvernul, pe rudele miniștrilor și prefecților, iar la ceilalți rechiziții și perchiziții și ordin verbal,

¹ Eminescu, *Opere X*, p. 20.

² Eminescu, *Opere X*. 25.

ca nu cumva țăranul să le lucreze pe moșie. Pentru acest scop se desființează legea tocmelelor, pentru ca cel ce au dat bani țăranilor să n-aibă lucrători, iar cel ce n-au dat să-i angajeze cu te miri și mai nimica, cu înscrisuri pline de clauze penale, pe cari apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența împricinatului țăran și-l condamnă **să-i dea arendașului liberal până și cenușa din vatră**³.

Ironia se adâncește și mai mult atunci când vine vorba despre străini, pe care cel mai adesea îi asociază „fanarioților”, considerați a fi niște personaje negative ce trăiesc de pe urma țăranilor și au efecte dezastruoase asupra tinerilor și mai ales când vine vorba despre evrei pe care îi consideră o clasă profitoare cu mult prea multe drepturi. Evreii sunt integrați tipologiei oportunistului: „Și chiar între acești desemnați ca germani sînt unii evrei. Se dovedește dar că mai numai evreii sînt aceia care speculează. Și că evreii esercită uzura ca o profesie, aceasta se dovedește prin faptul că întîlnim între creditorii evrei aceleași nume (v. Platter, p. 44 și 45). Evreii sînt uzurari și ei sînt cari espropiază !”⁴

Una dintre cele mai recunoscute calități ale publicistului Eminescu este plăcerea de a nara, de a deschide ferestre fabulatorii, ceea ce-i permite publicistului recursul la bogăția frazeologică a limbii române; pe de o parte acesta utilizează expresiile așa cum sunt în limbă, pe de altă parte, le modifică în funcție de context și de intenție. În momentul în care are ceva de arătat, Eminescu recurge fie la citat, fie deschide o narațiune exemplară. Plăcerea de a povesti vine din dorința de a găsi elementul exact cu valoare de model sau antimodel care duce de multe ori la „unul dintre stadiile avansate de prelucrarea a istoriei în scopuri probante, transmutarea ei în planul *fictiv*, de nu chiar *mitic*. În mecanismul său argumentativ, Eminescu include frecvent istorisiri petrecute în *illo tempore*, domeniu al *narațiunii paradigmatică*, neinteresate de granițele dintre real și posibil”⁵. Astfel ia naștere un articol în care, pentru a combate opiniile neautorizate ale unui „specialist” în economie și geografie, Eminescu recurge la istorie, imaginând deciziile pe care le-ar lua Ștefan cel Mare, iar utilizarea arhicunoscutului **săracul** dă amploare nemulțumirii și ironiei eminesciene: „**Săracul Ștefan Vodă !** Crișu el, la răsărit avea tătari, la miazănoapte țara leșască, la apus Ardealul, la miazăzi Ungro-Vlahia. Acuma ce ar face când ar vedea la apus turci, ruși și unguri uniți, râvnind toți buluc asupra lui? Ce ar face? Ia, ar face, c-ar avea pe doftorul nostru, care știe **să mute mările și țările de la apus la răsărit**. Deodată te-ai pomeni numai cu Dunărea 'n vârful munților și cu pădurile de brad în albia Dunărei. Și iacă așa ar scrie Nistor Urechi: „La satul Stuhăria-lupului, ținutul Nicăiri, unde-i biserica **într-un vârf de plop** și Dunărea curge la deal, întîlnitu-s-au oștirea moldovinească cu urdii turcești, moschicești și ungurești și, dând război bărbătește de ambe părțile, mare mult s-au oștit până au biruit oastea moldovinească, iar limbele străine s-au ascuns toate într-o căpățină de sîrb, pe care pan Vlădescul, biv-vel vraci Sadagorski o adusese din țara franțozească. Și astfel am biruit noi limbele străine cu mila Domnului, cu vitejia Vlădescului și cu norocul lui Ștefan Voevoda.” I - așa ar scrie Nistor Urechi, bată-l norocul, ș-ar merge vestea Vlădescului nevoie – mare! Păcat că-n vremea când domnea strălucita roadă Mușatin neamul Vlăduților și Drăganilor se 'ndeletnicea cu creșterea bostanilor în țara bolgărească”⁶. Povestea pe care Eminescu o imaginează pornește de la imaginea – model a lui Ștefan cel Mare pe care o opune imaginii

³ Ibidem, p. 27.

⁴ Ibidem, p. 243.

⁵ Spiridon, *Eminescu*, p. 51.

⁶ Eminescu, *Opere IX*, p. 148.

reduse a lui Vlădescu, căreia îi asociază expresii modificate de tipul *ținutul Nicăiri, unde-i biserica într-un vârf de plop și Dunărea curge la deal și știe să mute mările și țările de la apus la răsărit*. Ironia este evidentă: se realizează la nivel macrotextual prin antiteza celor două personaje, iar la nivel microtextual prin lexicul folosit, prin folosirea cuvintelor cu conținut general pozitiv care ascund însă conotații negative. Narațiunea se plasează într-un timp neidentificat, mitic chiar, întrucât peste toate se suprapune imaginea model a voievodului moldovean. Cronica imaginată și pusă pe seama unei autorități în materie – Nistor Urechi – este de o ironie ce atinge paroxismul: Eminescu creează un text după tipicul popular, plin de nonsensuri și de contradicții, care relevă din plin „calitățile” lui Vlădescu - „*La satul Stuhăria-lupului, ținutul Nicăiri, unde-i biserica într-un vârf de plop și Dunărea curge la deal, întâlnitu-s-au oștirea moldovinească cu urdii turcești, moschicești și ungurești și, dând război bărbătește de ambe părțile, mare mult s-au oștit până au biruit oastea moldovinească, iar limbele străine s-au ascuns toate într-o căpățină de sîrb, pe care pan Vlădescul, biv-vel vraci Sadagorski o adusese din țara franțozească. Și astfel am biruit noi limbele străine cu mila Domnului, cu vitejia Vlădescului și cu norocul lui Ștefan Voevoda*”⁷. Ultima lovitură imaginii lui Vlădescu este dată în secvența „Păcat că-n vremea când domnea strălucita roadă Mușatin neamul Vlăduților și Drăganilor se 'ndeletnicea cu creșterea bostanilor în țara bolgărească.” Abundența de diminutive cu care Eminescu face referire la neamul Vlădescu reduce semnificația acestora la dimensiuni neglijabile. Atemporalitatea narațiunii imaginate implică și comparația trecut – prezent ce are efecte dezastruoase pentru personajul avut în vedere de critica eminesciană.

În strânsă legătură cu inserarea de episoade narrative stă o altă calitate a publicistului Eminescu cu valențe de marcă stilistică: crearea de personaje. Pe acest teritoriu, Eminescu demonstrează puteri excepționale, întrucât personajele sale îmbracă o gamă largă de ipostaze: personaje model, ieșite din lumea mitului sau a legendei, personaje comice, specifice modului românesc de a reprezenta aspecte mai puțin convenabile sau plăcute ale realității sau personaje de-a dreptul grotești, realizate pe principiul caricaturii, prin exagerare și hiperbolizare. Efectele stilistice ale realizării unor astfel de personaje sunt dintre cele mai variate: ironie la adresa prezentului, aprecierea valorilor trecutului etc.

Crearea de personaje în publicistica eminesciană este tributară atât ideologiei căreia publicistul subscrie – conservatorismul –, cât și viziunii populare căreia acesta supune majoritatea articolelor în care intervin secvențe narative sau dramatice prin aceea că „*imaginarul se dezvoltă între coordonatele specifice despre lume, reflectată în stratul de adâncime al limbii, iar imaginea este reprezentată mai evident, relativ transparent, de expresiile idiomatice, aceleași din stilul conversației – instrument al desfășurării funcției expresive, mai mult decât al funcției poetice.*

Hotarul dintre *ficțiune și realitate se dizolvă* în dezvoltarea narațiunii populare în care lumea fantasticului (supranaturalului) se împletește frecvent până la suprapunere cu cea a realului”⁸. De aici vine acea ștergere a limitei dintre real și posibil în articolele care au drept strategie argumentativă narațiunea, despre care vorbește Monica Spiridon. Și tot de aici vine și bogăția tipologică de personaje pe care Eminescu o aduce în fața cititorilor cu o ușurință nemaipomenită: când vrea să sublinieze ceva, aduce în față un personaj; când este nemulțumit de ceva, se întoarce în trecut, răscolește în sertarele istoriei și aduce în față un descendent al

⁷ Eminescu, *Opere IX*, p.148.

⁸ Irimia, *Introducere*, p. 138.

Mușatinilor sau Basarabilor, pe care îl propune drept model uman; când ceea ce găsește în prezent este de-a dreptul ridicol, se întoarce spre basm sau spre snoavă și propune personaje de-a dreptul grotești etc.

Personajul din articolele eminesciene se încarcă de funcții etice și estetice. Astfel, recursul la personaj este simptomatic; în articolele în care apare, acesta devine modalitate principală de subliniere a unei atitudini, a unei stări de lucruri etc. Inserat cel mai adesea în interiorul opoziției, implicite sau explicite, trecut – prezent, personajul vine să rezolve o situație conflictuală în care se găsește jurnalistul. Recursul la model sau la antimodel este elocvent pentru situația avută în vedere.

Nemulțumirea cauzată de situația politică pe care publicistul o trăiește, îl determină să se întoarcă în trecut și să aducă de acolo imaginea oamenilor politici adevărați: Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Mircea cel Bătrân etc. Cel mai adesea este evocată imaginea lui Ștefan cel Mare care beneficiază de autoritate, cunoscută fiind perioada de domnie a marelui voievod. Imaginea acestuia este fixată într-un spațiu ce pendulează între realitate, mit și legendă. Asemeni personajelor divine din narațiunile populare, imaginea lui Ștefan cel Mare este „supusă procesului de semnificare din perspectiva unor valori umane esențiale, definitorii pentru concepția creatorului”⁹. Astfel, Ștefan cel Mare devine imaginea ideală a omului politic căruia i se opune, din perspectiva lui Eminescu, întreaga adunătură de așa – numiți politicieni, contemporani publicistului: „În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oști mari în țara Moldovei și bate Chilia și Cetatea Albă, pentru a realiza o politică oarecum tradițională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea Chilia, comandată de pîrcălabii Ivașcu și Maxim, iar la 5 august acelaș an ia Cetatea Albă, comandată de pîrcălabii Gherman și Oană (la Urechi: Ioan).

Și ar fi apucat și alte cetăți, că Ștefan Vodă **la gol nu îndrăzne să iasă; ci numai la strîmtoare nevoia, de le făcea sminteală**. Ci văzînd turcii ajutorul lui Ștefan Vodă din Țara leșească ce-i venise, sau însuși craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia și de la Litfa țeara toată, de se strînsese oameni de treabă mai mult de 20000 și, trecînd craiul cu dînșii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de și-au pus tabăra, unde și Ștefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septemvrie 1 (1485). Și toate ce au avut mai de treabă au hotărît și apoi și ospătatu-au pe Ștefan Vodă și 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ștefan Vodă la Moldova și, împreunînd oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au căutat o ieșire din țară*.

Așa Ștefan Vodă **au curățit țara de vrăjmași**, iar cetățile care le-au luat turcii, *Chilia și Cetatea Albă, nu au putut să le mai scoată de la turci*, că ei mai înainte de ce au ieșit din țară le-au îngrijit cu oameni, cu puști și cu bucate de ajuns; și așa au rămas pe mîna turcilor pînă astăzi. (Urechi)”¹⁰. Acestei imagini, Eminescu îi opune imaginea contemporanilor săi, într-o viziune dominant ironică, ce-i descalifică total pe politicienii zilelor sale: „Săracul Ștefan Vodă ! Crișu el, la răsărit avea tatar, la miazănoapte țara leșească, la apus Ardealul, la miazăzi Ungro-Vlahia.”¹¹.

De celaltă parte stau imaginile pitorești, desprinse din viziunea populară, tipic balcanică, încarnate în imaginea lui Nastratin Hogeș și numite prin sintagma *omul iscusit*, folosită ironic: „Ce ți-e și cu omul iscusit. Cum află el așa ca din senin vindecare la toate relele, cum află

⁹ Irimia, *Introducere*, p. 140.

¹⁰ Eminescu, *Opere*, X, p.60.

¹¹ Eminescu, *Opere*, IX, p. 148.

oricăru sac petecul, așa bunăoară vestitul Nastratin își cârpea giubeaua fără nod la ață. Așa și cu liberalii noștri”¹². Comparația între liberali și pitorescul Nastratin este explicită și de un umor aparte, Eminescu dovedind mare capacitate de creație pe terenul personajelor. El ajunge la această imagine sinteză, reducând și contopind trăsăturile opozanților într-o singură imagine care vorbește de la sine de priceperea de care dau dovadă aceștia în materie de politică. Apogeul priceperii lor este surprins în sintagma *își cârpea giubeaua fără nod la ață*. Apoi trece cu ușurință, pe baza deschiderii pe care i-a oferit-o apelul la imaginea lui Nastratin Hogeia, la prezentarea adversarilor. Impresia de situație imposibilă, de lucru făcut fără cap se păstrează. Modelul luat din literatura populară vorbește de la sine; explicația prin apelul la personajele concrete vine pentru a aprofunda impresia creată de model și pentru a o ancora în cotidian: *illo tempore* se convertește în *aici și acum*.

Creația de personaje și de ipostaze specifice pentru aceste personaje devine și mai prolifică atunci când cel vizat de ironia publicistului ce merge până la revoltă este nimeni altul decât C. A. Rosetti, pentru care publicistul trece și la crearea unei sintagme denominative specifice: *hidoasa pocitură*. Indignarea lui Eminescu se manifestă deplin; el se inserează în mintea adversarului și „explică” cititorului starea de fapte. Astfel, face din adversar imaginea românului adevărat, însă o lectură atentă a acestor articole demonstrează exact contrariul cuprins în expresia *liberalii sunt smântâna și temelul României*: „Într-adevăr, d. Serurie, care a scris un volum de poezii „grecești”, d. Andrunopulos, care batjocorește armata noastră puind-o să joace la circ, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foiește textul cronicelor României, sunt singurii români adevărați, iar noi țărani, mici și mari, căci, la urma urmelor tot țărani suntem, noi băștinașii din țările acestea suntem străini cari vindem țara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberalii sunt smântâna și temelul României, noi suntem niște rămășițe din vechile populațiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De ! iertați-ne, boieri, Arionești și Cărădești, că ni s-a părut și nouă biet că trăim în țara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertați-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertați-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieții greci și bulgari”¹³.

Scuzele pe care publicistul pare a le cere celor pe care îi numește „smântâna și temelul României” restabilesc situația: „De! iertați-ne, boieri, Arionești și Cărădești, că ni s-a părut și nouă biet că trăim în țara noastră ai avem de zis o vorbă. Iertați-ne pentru că nu băgasem de seamă că suntem în Bulgaria, iertați-ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieții greci și bulgari”¹⁴. Publicistul ironizează și denunță ipocrizia opoziției, ale cărei rădăcini le consideră străine, nicidecum românești, negându-i astfel orice drept de a lua decizii în numele românilor.

Tot o ipostază contrară înțelesului comun și de bun-simț dat termenului *român adevărat* apare și în acest articol, în care Rosetti este asociat de publicist păturii parazitare: „D. C. A. Rosetti, în cuvântul său de la circ, vorbea cu dispreț despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. (...)

Astăzi avem **zeci de mii de liberali cari nici împlă cu zilele-n palmă**, pentru că nici turc, nici leah, nici ungar nu caută să-i taie, nici de vrun duh așa de subțire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condițiile

¹² M. Eminescu, *Opere politice*, vol. 2, Editura Timpul, Iași, 1998, p. 132.

¹³ Eminescu, *Opere*, X, p.19

¹⁴ Ibidem, p.19.

de existență a claselor producătoare, nu prisosul lor”¹⁵. Vorbele lui Rosetti sunt considerate de publicist jignitoare la adresa întregului popor. Reducerea românilor doar la cei câțiva boieri pe care îi are în vedere Rosetti într-unul dintre discursurile sale i se pare lui Eminescu nejustificată și umilitoare. Însă și mai jignitor i se pare faptul că liberalii au curajul de a se asocia boierilor autohtoni care au făcut față tuturor situațiilor dificile, în timp ce ei, a căror număr a crescut simțitor – „astăzi avem zeci de mii de liberali” -, nu sunt capabili nici măcar să păstreze o ordine dată; politica lor ține de parazitism, e curată istovire socială și morală a claselor productive. Reprezentantul acestora, C. A. Rosetti, este „prins” în imaginea demagogului, ce își asumă responsabilitatea de a vorbi despre țară și popor, fără a cunoaște sensul acestor cuvinte mari; chiar mai mult, acesta este văzut ca un impostor ce își asumă o condiție pe care nu o are: aceea de „boier” român. Ipostaza de impostor demagog este denunțată de Eminescu prin referirea la numărul mare de liberali – boieri în contrast cu activitatea lor, enunțată printr-o serie de negații: „Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici împlă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici ungur nu caută să-i taie, nici de vrun duh așa de subțire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mâncând chiar condițiile de existență a claselor producătoare, nu prisosul lor”¹⁶.

C. A. Rosetti este încadrat direct într-o anumită tipologie. Eminescu nu mai face o prezentare a personajului pentru ca cititorul să tragă o concluzie și să îl încadreze singur într-o anumită tipologie; acum pornește de la denumirea acestuia și apoi face prezentarea faptelor care îl integrează tipului: „numai fățarnicia care nu respectă nimic a d-lui C. A. Rosetti.”¹⁷

De la ipocritul demagog, Rosetti ajunge să fie ulterior încadrat tipului de conducător al unei secte sau urmașilor fanarioților: „Cine ne alungă limba din biserică și din instrucția educativă (a școalelor elementare și secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem a rupt-o cu conștiința noastră națională și cu simpatiile noastre intime, oricît de bune ar fi relațiile lui internaționale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie și fără de simț istoric, numai cetățenii liberi, egali și înfrății ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmașii fanarioților, C. A. Rosetti ș.a., a putut da mîna de ajutor unui element străin a cărui tendință este nimicirea noastră națională”¹⁸. Dimensiunea negativă a tipului creat se completează prin acumularea detaliilor. Impersonalitatea și generalitatea tonului date de utilizarea pronumelui relativ „cine” sunt șterse prin concluzia ce se instaurează cu a doua frază și prin numirea directă a persoanei avute în vedere și integrate unei tipologii. Semantica răului, intrinsecă tipologiei fanariotului sau a liderului de sectă, se completează prin însumarea detaliilor definesc aceste categorii: „Cine ne alungă limba din biserică și din instrucția educativă”, „cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem”, „numai o sectă fără de patrie și fără de simț istoric, numai cetățenii liberi, egali și înfrății ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmașii fanarioților, C. A. Rosetti”¹⁹.

Încadrarea personajului într-o galerie a personajelor negative se adâncește, ajungând în unele articole să-i fie negată chiar calitatea de om: „Pășind de bună-credință așa rușine ca cei de la *Românul* cu *calomnia* d-lor, niște oameni de treabă desigur s-ar fi spînzurat: dar cine *merită*

¹⁵Eminescu, *Opere*, X, p. 29.

¹⁶ Ibidem, p. 29.

¹⁷ Ibidem, p. 34.

¹⁸ Eminescu, *Opere* X, p. 89.

¹⁹ Ibidem, p. 89.

spînzurătoarea niciodată nu se spînzură, și mai ales democrații-socialiști, ca cei de la școala d-lui C. A. Rosetti, căroră, fiind foarte modești, nu le place să-și afirme singuri *meritele*, ci lasă mai bine să capete în zăstimpuri o solemnă și *mai înaltă* afirmare de la dreptatea publică”²⁰.

Atitudinea cu referire la adversar se extinde și asupra celor care îi împărtășesc ideile; astfel, dacă C. A. Rosetti, prin acțiunile și ideile sale se încadrează tipologiei „netrebnicilor” și „circularilor”, cei care îl susțin se încadrează aceleiași tipologii; mai mult chiar, ei sunt mai jos de liderul lor, întrucât, de cele mai multe ori, aceștia se supun ideii fără a cunoaște conținutul acesteia, stare surprinsă de recursul la *Eldorado*: „Deja ni se spune despre lefii mari pe cari au de gând să și le croiască patrioții; deja a început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canaluri între Dunăre și Marea Neagră, deja, cu ficțiunea și sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme, Vom vedea în curînd cum partidul roșu va umplea provincia cu ciracii d-lui C. A. Rosetti, cu netrebniții cari nu se pot hrăni și îmbogăți altfel decît pe spinarea și în paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat și șosele pe apă și cîte comedii toate”²¹. Demagogia lui Rosetti este ridicată la un maximum al său: „cu ficțiunea și sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme”²². Exagerarea situației, hiperbolizarea ei reduce opozantul la tiparul negativ avut în vedere de Eminescu. Publicistul acționează în funcție de principiile caricaturii, atunci când persoana politică avută în vedere în articole este C. A. Rosetti: reține de la acesta trăsăturile generale, schematice, exagerând defectele. Portretul acestuia este o radiografie ideologică, din care poetul publicist alege ceea ce nu este conform cu principiile sale, ceea ce nu se supune normelor și principiilor de bun-simț, insistând asupra acestora. Astfel, Eminescu reține demagogia, ipocrizia, interesul personal, originea străină etc. a lui Rosetti, atribute pe care publicistul le pune în diferite tipare, dependente direct de situația avută în vedere. Iată, spre exemplu, un articol scris după alegerea lui C. A. Rosetti în funcție de președinte al Camerei:

„Vorbe, vorbe, vorbe ! exclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* exclamăm noi de cîte ori vorbește d. C. A. Rosetti. Fraze înflate, spuse fără convingere internă, fraze de uliță, de-o confuză generalitate, plănuit pentru a ameți mintea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracții, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva.”²³. Articolul vizează o sinteză a defectelor lui Rosetti, defecte ce sunt subliniate, evidențiate, interpretate, maximalizate. Citarea discursului vizează demagogia și ipocrizia, comenatriile subliniază interesul și oportunismul care nu au nici o legătură cu țara și poporul atît de des invocate în discurs. Referința intertextuală situată la începutul articolului și concretizarea acestei referințe, urmate de o explicație („Vorbe, vorbe, vorbe ! exclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* exclamăm noi de cîte ori vorbește d. C. A. Rosetti. Fraze înflate, spuse fără convingere internă, fraze de uliță, de-o confuză generalitate, plănuit pentru a ameți mintea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracții, formule mistice cari nu spun absolut nimic tocmai pentru a produce iluzia că spun ceva.”) are rolul de a-l transforma pe Rosetti în opusul lui

²⁰ Ibidem, p. 122.

²¹ Ibidem, p. 131.

²² Eminescu, *Opere X*, p. 131.

²³ Ibidem, p. 148.

Hamlet: naivului rege al Danemarcei i se opune mult – prea – interesatul liberal român, C. A. Rosetti.

Demagogia este vizată și în alte articole, Rosetti fiind numit prin metafora *bătrânul cap al demagogiei române*, expresie a unui apogeu al acestei „arte”, care, având rădăcini nesănătoase este supusă pieirii: „Ce mai face oare Plevna internă a d-lui C. A. Rosetti? Oare bătrânul cap al demagogiei române a început a vedea că, oricât de amestită ar fi lumea prin fraze, ea totuși se trezește pînă în sfîrșit ? Neadevărul și duplicitatea politică sînt lovite de un fel de nulitate dinlăuntru care le face să se risipească curînd. Astfel și liberalii noștri simt cum le pierе în mod fatal pămîntul de sub picioare, fără ca cineva să contribuie la aceasta decît ei înșii prin greșelile lor. Oriunde încearcă a se răzima simt că se razimă de o umbră, de o închipuire a lor. Nimic nu le rezistă și tocmai din cauza asta nu se pot ținea, pentru că, spre a putea merge, trebuie un pămînt vîrtos care să reziste picioarelor, un razim tare care să reziste mînilor”²⁴.

Varietatea ipostazelor pe care le prinde în conturarea complexității lui C. A. Rosetti ca personaj negativ al scenei politice românești se bazează pe surprinderea elementului cheie al personajului într-o situație neconformă structurii morale a publicistului și îngroșarea acesteia, prin exagerări repetate. Procedul care stă la baza creării personajului Rosetti este hiperbolizarea asemănătoare procesului din caricaturi. O lectură atentă a ipostazelor în care opozantul este surprins de către publicist oferă o imagine de ansamblu, în negativ, a acestuia, realizată prin acumularea detaliilor de la un articol la altul. Seria de trăsături negative ale lui Rosetti se adună de la un articol la altul, construind un macrotext a cărui lectură oferă imaginea personajului negativ din basm: opozantul nu este altceva decît un cumul de defecte cu efecte dezastruoase asupra mediului său de viață.

Limbajul publicistic eminescian se întemeiază pe principiile limbajului popular. Terminologia populară îi oferă publicistului posibilitatea de a se apropia de cititor, pe de o parte, și de a prezenta în mod expresiv evenimentele avute în vedere, pe de alta. Funcția conativă care primează în toate articolele se îmbină adesea cu funcția expresivă și cu cea de apel. Acesta este cu ușurință element ce expune o stare de lucruri într-un mod cât mai obiectiv cu putință, însă la fel de ușor se transformă în expresie a atitudinii ironice a publicistului sau în element cu putere punitivă, fiind instrumentul cu ajutorul căruia Eminescu își biciuiește adversarii care au greșit. Textul publicistic eminescian abundă fie de termeni de specialitate, aparținând domeniului pe care publicistul îl are în vedere, în articolele al căror ton este neutru, fie de termeni și construcții specifice limbajului popular, în articolele în care atitudinea acestuia este explicit ironică. Distanța între limbajul popular și terminologia neologică este inexistentă: un același articol este construit în cel mai firesc și curgător limbaj popular pentru ca, atunci când situația o cere, să apară, fără a brusca textul, termeni neologici.

Termenii folosiți se supun adesea principiului metaforic. Astfel, deseori, relitatea este numită metaforic, în aspectele ei plăcute sau neplăcute:

Recursul la fondul paremiologic duce la apropierea de cititor. Utilizarea cu o maximă abilitate a proverbelor face apel la un fond comun publicistului și cititorului, ceea ce îi permite celui dintâi să insereze aluzii, subînțelesuri, să transmită o serie de sensuri în mod implicit.

²⁴ Eminescu, *Opere X*, p.152.

BIBLIOGRAFIE**A. SURSE**

1. Eminescu, Mihai, *Opere*, volumul IX, ediție critică întemeiată de Perpessicius, Editura Academiei, București, 1980, [= Eminescu, *Opere*, IX].
2. Eminescu, Mihai, *Opere*, volumul X, Editura Academiei, București, 1989, [= Eminescu, *Opere*, X].

B. BIBLIOGRAFIA TEMEI

1. Andriescu, Alexandru, *Limba presei Românești în secolul al XIX-lea*, Editura Junimea, Iași, 1979, [=Andriescu, *Limba*].
2. Andriescu, Alexandru, *Stil și limbaj*, Editura Junimea, Iași, 1977, [=Andriescu, *Stil*].
3. Caracostea, D., *Expresivitatea limbii române*, Editura Polirom, Iași, 2000, [=Caracostea, *Expresivitatea*].
4. Coșeriu, Eugen, *Omul și limbajul său*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, [=Coșeriu, *Omul*].
5. Dumistrăcel, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2006, [=Dumistrăcel, *Discursul*].
6. Dumistrăcel, Stelian, *Contextul paremiologic în publicistica eminesciană*, în ***Limba Română***, Chișinău, 1992, [=Dumistrăcel, *Contextul*].
7. Dumistrăcel, Stelian, *Limbajul publicistic din perspectiva stilurilor funcționale*, Editura Institutul European, Iași, 2006, [=Dumistrăcel, *Limbajul*].
8. Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Editura Științifică Enciclopedică, București, 1980, [=Dumistrăcel, *Lexic*].
9. Hoarță Cărașu, Luminița, *Dinamica morfosintaxei și pragmaticii limbii române actuale*, Editura Ceremi, Iași, 2007, [=Cărașu, *Dinamica*].
10. Iordan Iorgu, *Silistica limbii române*, Editura Științifică, București, 1975, [=Iordan, *Silistica*].
11. Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași, 2000, [=Irimia, *Introducere*].
12. Oprea, Al., *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Editura Minerva, București, 1983, [=Oprea, *În căutarea*].